

Den Demokraet, een Gents blad van 1795

Drukker André Benoit Stéven vestigde zich in 1794 in Gent en beproefde meteen zijn geluk met de *Vaderlandsche Gazette van Gend* (2 oktober – 30 december 1794). Dat was een vruchteloze poging om de *Gazette van Gend* als nieuwsblad te verdringen (1). Hij kwam op het einde van 1795 met een ander nieuwsblad voor de dag, de *Dagelykschen Courier van het Departement van de Schelde*. Ook deze onderneming was geen lang leven beschoren. Het laatst gekende nummer verscheen op 30 januari 1796 (2).

In het proefnummer van zijn laatstgenoemde krant (28 Vendémiaire IV/20 oktober 1795) adverteerde Stéven nog een ander blad, eveneens bij hem gedrukt en driemaal per week (op dinsdag, donderdag en zaterdag) verkrijgbaar voor twee oorden : ‘... een Nieuws-blad getyelt : den Demokraet, strekkende om alle Borgers te onderrigten over het geluk van ons Land, de Verleyders van het Volk te ontmaskeren, den publyken Geest te zuiveren, den verdrukten Borger te beschermen en de Fransche wetten in plat gendsch uyt te leggen’.

Van het bedoelde blad, *Den Demokraet*, is niets bewaard en haast even weinig bekend. Het wordt door Voordeckers zelfs niet vernoemd. De Vigne beweerde ten onrechte dat naast Stéven ook Van der Schueren de leiding had. Achteraf werd nog verder van de waarheid afgeweken toen zelfs van een driemanschap werd gesproken (3).

Tot nu toe bleef de kennis omtrent *Den Demokraet* beperkt tot enkele aanhalingen uit een ander Gents blad van die tijd, *De Sysse-panne ofte den Estaminé der Ouderlingen*, door Karel Broeckaert uitgegeven van 31 oktober 1795 tot 20 mei 1798 (4). Op het verband tussen beide publikaties komen we nog terug.

Toevallig vonden we van *Den Demokraet* een soort prospectus (5), gedrukt door Stéven, vier bladzijden, ongedateerd :

S A M E N S P R A E K
T U S S C H E N
R E G T – H E R T E N O V E R L E G,
Over een Feuilleken, getyelt : DEN DEMOKRAET,
dat zy van zin zyn aen den dag te brengen.

REGT–HERT

Neen, myn vriend, ik wil niet langer meer zwygen, nu is 't gedecideert, ik vatte de pen op voor 't regt van het volk, dat al te lang onder de voeten getrappelt word. Ik wil de goede gemeene borgers helpen klaer zien,

en hier en daer eenen vergulden Ezel by syn ooren trekken.

JAN OVERLEG

Vriend *Recht-hert*, of gy schryft of met het gat tegen den muer loopt, dat is gelyk in deze stad. Ten eersten : den edeldom, de paepen, de raedsheeren, de advocaeten (,) de procureurs, de rentiers, de koopmans in graenen en in papier, met een woord alle die bevoorrechte mannen, die zeer oodmoediglyk den borger opeéten, die persoonen en zullen u niet lezen.

REGT—HERT

Ik schryve voor zulke menschen niet. Ik zal spreken aen den borger, aen den werkman, aen den boer.

JAN OVERLEG

Eenen oogenblik : vriend, uwen yver be- (p. 2) driegt U. Gy meynt dat die lieden uw blad zullen doorlezen en overleggen ? mis. Den wille van onze democraeten en patrioten is goed, hun hert is zuyver, maer hun oordeel en deugd niet. Gy zult hun van Vryheyd, Gelykheyd, van Wetten en van Borger-regten spreken, en hunnen geest vermoeyen door serieuze redenvoeringen; eer dat zy een derde van uw bladjen zullen doorlezen hebben, de ouderlingen zullen naer de gravias-kaerte roepen, en de jonge lieden, zonder erg, zullen zeer geestiglyk zeggen : *het is eene panne*.

REGT—HERT

Hoe ! hebt gy zulke gedagten van de brave Gentenaeren, wiens roem zoo verre gevlogen is. Zult gy my zeggen dat hunnen geest te leég is om uyt zyne celle te kruypen, en dat zy te zeer hun gemak en hunne vermaeken beminnen, om over de lands-zaeken eene uere lang te kunnen spreken zonder kwasten ?

JAN OVERLEG

Daer van heb ik de ondervinding; en tot preuve gaet hier nae den *Post-hoorn*, nae het *Goud-Mandeken*, of nae den *Amerikaenschen Staet*, daer zult gy wisk, moderne, graviasspelen vinden, en niet een nieuws-blad. Ik ben wel geenens vyand van de plaisieren, ter contrarie, die broederlyke verzaemelingen doen my de eendragt der gendsche Borgers kennen; maer het spyt my van hun somtyds wat laetdunkende te zien. Het is aen die traegheyd dat zy veele van hunne onheylen toe-te-wyten hebben.

(p. 3) REGT—HERT

Juyst. Het is daerom dat ik van zín ben van hun wakker te maeken, en

hun van tyd tot tyd op de pooten te treden. Alhoewel ik niet veel werk maeke van dien yver die maer tusschen potten en glazen ontvlamt; ik heb liever myn volk toe-te-spreken op eene nugtere maege, eer dat het vuer van hunne herssens gedempt is door de Kavesse en 't Lovens Bier. Daerom zal ik myn Bladjen doen rond-draegen op den tyd van het Théekraem, voor den noen, of ten minsten voor den zes ueren 's avonds.

JAN OVERLEG

Aengezien dat gy uwen dullen kop niet wilt afaen, gy zyt mynen vriend, ik moet u helpen, door werk en raed. Wat is nu eygentlyk het plan van uwe Gazette ? In wat styl zyt gy van zin die op-te-stellen ?

REGT—HERT

Myn plan is van de waerheyd te zeggen, of zy botst of niet. Van de verleyders van 't volk te ontmaskeren; van den publyken geest te zuiveren; van den verdrukten Borger te beschermen; van de fransche wetten in plat gendsch uyt-te-leggen, en van somtyds *Marten* op zyne agterste pooten te doen danssen, om myne lezers te ontmoeyen.

JAN OVERLEG

Uw gedagt is goed, mag het uytvallen. Maer weet gy wel wat voor een pak gy op de schouders neemt. Als gy een Feuille begint, gy moet (p. 4) voortsgaen. Daer mag hier geen Klokke *Roeland* kleppen, noch naer geen *Pierre Philosophale* gezogt worden; hier dient standvastigheyd, oordeel, eenvoudigheyd, of 't kraem valt op straete.

REGT—HERT

Neen, neen, ik zal myne woorden in geen yzer beslaen, noch my den nek breken op het peerd *Pegazus*. Ik wil in de natuer blyven en myne moederlyke tael spreken.

OVERLEG

Maer is'er geen Prospectus van doen, eer gy uw Blad aen den dag geeft ? Het zal gelyk uyt de logt gevallen zyn. Of zult gy het misschien hier en daer mondelings annoncieren ?

REGT—HERT

Noch 't een, noch 't ander. Den Drukker zal zyne jongens met het eerste Bladje doen rond loopen, trekt het niet, ik scheyd' er uyt.

Vooraleer over te gaan tot kommentaar bij dit gesprek tussen Regt—Hert

en (Jan) Overleg, proberen we deze ongedateerde tekst zo nauwkeurig mogelijk te situeren. We hebben al aangehaald dat drukker Stéven een advertentie voor *Den Demokraet* heeft geplaatst in een eveneens door hem gedrukte krant op 20 oktober 1795. Op deze laatste datum zou het orgaan der democraten volgens onze berekening al aan zijn derde aflevering toe zijn geweest : we weten enerzijds dat het driemaal per week verscheen (dinsdag, donderdag en zaterdag), en we vinden anderzijds in *De Sysse-panne* van woensdag 4 november aangestipt dat de achtste aflevering van *Den Demokraet* verschenen was op zaterdag 31 oktober. De vroegste nummers moeten dus op de volgende dagen verschenen zijn: nr 1 op donderdag 15 oktober, nr 2 op zaterdag 17 oktober, nr 3 op dinsdag 20 oktober. Stéven moet zijn samenspraak tussen Regt—Hert en Overleg dan op 15 oktober hebben uitgegeven ter begeleiding en ter verantwoording van het eerste nummer.

De Zuidelijke Nederlanden, in 1794 door de Fransen veroverd, maakten vanaf 1 oktober 1795 deel uit van de Franse Republiek. Rond dit tijdstip hadden de gematigde republikeinen de wind in de zeilen. Weldra trad een grondwet in werking die tegen de democratische krachten van links was gericht (met een cijskiesrecht dat de burgerij het overwicht in de bestuursorganen schonk).

In Gent reageerden de linkse republikeinen met het propaganda- en strijdorgaan *Den Demokraet*. Slechts twee weken later waren de gematigden er echter al met hun tegenzet : het tweemaal per week verschijnende *De Sysse-panne ofte den Estaminé der Ouderlingen*, onder redactie van de 28-jarige Karel Broeckaert. Het eerste nummer verscheen bij J.B. Dullé op zaterdag 31 oktober 1795 (6).

De titel van Broeckaerts blad lijkt rechtstreeks geïnspireerd door de *Samenspraak tusschen Regt—Hert en Overleg*. Waar Jan Overleg zijn vriend waarschuwt dat hij de democratisch- en patriottischgezinde Gentenaren met zijn geschrijf over vrijheid, gelijkheid e.d. maar zal vervelen, vindt men enerzijds de in de herberg (estaminet) kaartende *ouderlingen* (in de betekenis van bejaarden) en anderzijds de *panne* : ‘eer dat zy een derde van uw bladjen zullen doorlezen hebben, de ouderlingen zullen naer de gravias-kaerte roepen, en de jonge lieden, zonder erg, zullen zeer geestiglyk zeggen : het is eene panne’ (7).

Broeckaerts *sysse-panne* betekent dat het blad zijn politieke tegenstrever ‘zijn saus (in het Gents : sjsse) gaf’, of, met andere woorden, hem onge-zouten en in het openbaar de waarheid zegde (8). De zinspelingen op ‘ouderlingen’ en ‘panne’ tonen duidelijk genoeg aan voor wie de ‘sysse’ bestemd was. De eerste nummers van Broeckaerts blad barstten overigens van satire en kritiek op het democratenorgaan. Daarover handelt straks

een apart hoofdstuk.

Met de Post-hoorn, door Jan Overleg ter sprake gebracht als één van de drankhuizen waar de politiek geïnteresseerde burgers waren verondersteld hun afspraak te maken, kan het lokaal worden geïdentificeerd dat in de *Sysse-panne* 't Postooreken heet : 'Als ge wilt zien wat dat partydige menschen zyn, gaet ne keer naer eenen avond in 't Postooreken, ge zult zien dat zotten, zatlappen, vynten zonder zeden, alle slag van seysse met een woordt die zoo veel verstand hên als nen kriekensteen, daer zitten al ofze Mannen van groote gewigte waeren, en al of het Vaderland zonder hunderen praet, om ratten te vergeven, niet en zoe kunnen bestaen' (9).

Naar het einde toe maakt Regt—Hert het programma van het demokratenblad bekend. De inhoud komt vrijwel overeen met de al geciteerde aankondiging in de *Dagelykschen Courier* van 20 oktober. Hoe het voor-nemen om de Franse wetten 'in plat gendsch uyt-te-leggen' werd uitgevoerd, kan men slechts raden. Zoals men weet dankte tegenstrever Broeckaert het sukses van zijn *Sysse-panne* aan zijn rake volkse schrijftaal.

Waar Regt—Hert zijn lezers hoopt te zullen vermaken door 'Marten op zyne agterste pooten te doen danssen', menen we een zinspeling aan te treffen op pastoor Martinus Joannes de Bast van de Sint-Niklaasparochie, in de geschiedenis vooral bekend gebleven als de drijvende kracht achter de conservatieve politiek van de Staten van Vlaanderen tijdens de Omwenteling tegen Jozef II (10). Een bijzonder grove zinspeling op de zwaarlijvigheid van een kanunnik, waarvoor Broeckaert zijn opponent op de vingers tikte, lijkt ons bestemd te zijn geweest voor dezelfde pastoor De Bast (11).

'Daer mag hier geen Klokke *Roeland* kleppen, noch naer geen *Pierre Philosophale* gezogt worden', maant Jan Overleg zijn vriend iets verder aan. Met de opmerking over *Klokke Roeland* werd een pijl afgeschoten naar Karel Broeckaert. Kort na de eerste Franse inval (Jemappes, 6 november 1792) had deze te Gent een eerste dagblaadje uitgegeven, aanvankelijk getiteld *Dagelyks Nieuws van Vader Roeland, pendant van Père Duchêne*. Na tien nummers was die titel veranderd in *Dagelyks Nieuws van Klokke Roeland*, met als motto : 'Als ik kleppe 't is brand, Als ik Luye 't is Victorie in 't Land'. Deze onderneming werd gestaakt aan de vooravond van de Oostenrijkse restauratie. Van december 1792 tot februari-maart 1793 waren 70 nummers verschenen.

In juni 1795 was een pamflet van de pers gekomen, in het Frans geschreven, waarin zekere Cousin Pierre de verknochtheid der Gentenaren aan hun godsdienst en oude gewoonten onder woorden bracht, en dit in een pennetwist met de in zijn stad verblijvende Franse ambtenaar A.A. Troisoeufs (12).

Waar hij van *onstandvastigheid* sprak, dacht de auteur waarschijnlijk aan Broeckaerts genoemde eerste blaadje, en met gebrek aan *eenvoud* zal hij dan wel het Franse pamflet van Cousin Pierre hebben bedoeld. Regt—Hert neemt zich daarop voor, 'zijn woorden in geen ijzer te beslaan' (13), en zich evenmin de nek te breken op het paard Pegasus. Het lijkt ons niet denkbeeldig dat hier beurtelings gezinspeeld wordt op de soms nogal breedsprakerige pamfletschrijver Jacob Jan Antheunis en op de dichter Pieter Johan Robyn, met wier pennevruchten ook in de *Sysse-panne* af en toe de draak werd gestoken (14).

De Sysse-panne verschaft betreffende *Den Demokraet* een aantal belangwekkende gegevens. Het eerste nummer van Broeckaerts krantje (31 oktober 1795), waar de stamgasten van het Estaminé aan het publiek worden voorgesteld, staat overigens geheel in het teken van het democratenblad. Het brave Gysken doet bij kaartgezel Bitterman beklag: 'Eene benede Fieskens van die jonge snotbakken, van die heerkens met hunne hooge kraegen, leege schoentjens en een endeken stok in d'hand hên hier g'heel het huys in roeren gesteld hênze. — D'eene begoeste Toebak te rooken dame uyt ons oogen niet en zaegen. — D'andere om ons te chagrineren kwaemen agter ons staen, kwaemen ze, en noemde luy op al de Kaerten die wy in ons handen hadden. Elders stond 'er eenen hoop te kallewyen, en by de schouwe stonden 'er vyf of zes een Papierken en laezen van den Demokraet of zoo iets of wat'.

Wat Gysken een beetje verder zegt is kennelijk een repliek op het programma van het blad der democraten zoals men dat uit de samenspraak van Regt—Hert en Jan Overleg leert kennen. Gysken zegt namelijk: 'Zy zeyden ons dame ons beter met Staetszaeken zouden bemoeyen als met al die vodderyen van Kaerten en Teirlingen'. En Bitterman, het alter ego van auteur Broeckaert, doorbladert de eerste vier afleveringen en geeft daarbij volgend kommentaar: 'Nomber een, twee, dry, vier, en altyd van Teirlingen, van Kaerten, van Paepen, van Aristocraten, duyzent dingen die ik in mynen jongen tyd noyt hebbe hooren noemen. — Fy ik heb noyt eene zoodanige partyschap g'hoort'.

Bitterman neemt in het bijzonder aanstoot aan de 'scheldwoorden en verwytzels' waar het blad vol van staat, en hij vat het plan op, met een eigen blad tegen dat onding ten strijde te trekken.

Uit de tweede aflevering (woensdag 4 november 1795) kiezen we een tirade van Gysken: 'Ja, ja, ze weten zy hunderen waerom wetenze. Ik kan hun die luyheyd noch wel vergeven. Maer dien Opsteller van den Demokraet dat moet tog ne lekkeren zyn, moeget, met al zyn *Sakkeren* en zyn *Morren*. — Is 't alzo dame den publieken geest moet zuiveren? Dat myn kinders zulke zedelooze schriftjens moesten lezen, 'k sloegze de beenen af, sloegek. Maer wat wil ik zeggen, wat wil ik zeggen, 't zyn

alzoo al van die Gastjens die wel honderd rollen in de weireld gespeelt hên, hênze. Toen zynze Keyzers (15), toens zynze Staets (16), toens zynze veur Vander Noot (17), toens weer veur Vander Meersch (18) en veur den derden Staet (19). En dat morgen den grooten Turk kwam, 'k geloove, God wilt my vergeven, danze morgen Mahomettaen zoen worden. — 'T zyn zulke veugels zyn 't ! en nuy durven zy g'heel de weireld veur stinkende visch uytmaeken, durvenze, en 'k geloove 'k ik danze wat veurdeeliger aen 't publiek zoen zyn, met te werken, als mê al hunder schryven en vryven, dat geloove 'k ik'.

In de derde aflevering (zondag 8 november 1795) vaart Bitterman in alle heftigheid uit tegen de redakteur van *Den Demokraet* (die volgens hem niemand anders is dan A.B. Stéven, drukker van het blad). 'Ik zal dien Regt—Hert vervolgen al moest ik 'er myne leste broek aen waegen. Hoe den onbeschaemden ! 't is hem noch niet genoeg dat hy het heel Publiek en de Regters voor Ezels uytmaekt, hy durft noch de heyligste Misterien van den Godsdienst aenranden; ja dien zes dobbelen geveysnden Drukker en Opsteller van den Demokraet en heeft anders niet voor, als de afschaffinge des Christendoms, gelyk het uyt zyne redenen, schriften en werken zonneklaer blykt, en dat is al om den publieken geest te zuyveren !'.

In aflevering 4 (woensdag 11 november 1795) blijkt een tweede extremistisch blad te zijn opgedoken. Er is hier immers sprake van 'de Schryvers van den Demokraet en Vader Boete'. Precies diezelfde formulering komt terug in aflevering 5 (zondag 15 november 1795). Over *Vader Boete* is zo goed als niets bekend. In een latere aflevering heeft Broeckaert het over 'den eersten Opsteller van Vader Boote' — hier oo i.p.v. oe — en die eerste opsteller lijkt zich te hebben onderscheiden als een aanhanger van de ideeën van Rousseau (20). Moet er verband worden gezocht met de vooraanstaande Gentse republikein Pierre Botte, die in Broeckaerts blad ergens als 'père Botte' op het tapijt komt (21) ? En was Rouck, over wie *De Sysse-panne* het af en toe wel eens heeft, redakteur van dat blad ?

Broeckaert beweert in dezelfde vijfde aflevering dat *Den Demokraet* 'van woord tot woord (is) nageschreven van Wyermans' (22). Enkele afleveringen verder blijkt die plagiaris overigens het roer te hebben overgelaten aan zekere Periez of Perier, een vriend van de dichter Robyn, en *De Sysse-panne* kondigt aan : 'Wy aenveerden de Handschoen die den Opsteller van den Demokraet Periez ons toewerpt, en willen voortaan zonder eenige personnaliteyt met hem voor de waerheyd stryden' (23). De discussie met *Den Demokraet* wordt inderdaad voortgezet, al valt het wel op dat Broeckaert nu een veel minder heftige toon begint aan te slaan (24). Vanaf het begin van 1796 loopt de polemiek algauw ten einde.

Misschien bestond het Gentse democratenorgaan al niet meer wanneer *De Sysse-panne* in zijn 43 ste aflevering (30 maart 1796) een prospectus van 'een aenstaend Nieuws-Blad, den Gendschen Taelman' bespreekt.

Over dat blad blijft men verder zonder nieuws.

Volledigheidshalve dient nog te worden opgemerkt dat in de vroegste afleveringen van *De Sysse-panne* ook enkele keren kritiek werd uitgeoefend op de *Gazette van Gend* van Jan Frans van der Schueren. Het waren enkele steken boven of onder water, volstrekt niet vergelijkbaar met wat *Den Demokraet* had te doorstaen (25).

JOZEF HUYGHEBAERT

- (1) A.B. Stéven, afkomstig van Kassel in Fr.-Vl., had een tiental jaren te Tielt verbleven vooraleer hij zich in Gent vestigde. Zie over hem V. van der Haeghen in *Biographie Nationale*, XXIII, 832-835; E. Voordeckers, *Bijdrage tot de geschiedenis van de Gentse pers* (1667-1914), Leuven, Parijs, 1964, 149, 473.
- (2) Voordeckers, 473.
- (3) De Vigne moet op grond van een foutieve lezing van enkele passages in *De Sysse-panne* besloten hebben dat Jan Frans van der Schueren naast Stéven het democratenblad hielp opstellen. Van der Schueren was integendeel vanaf 1794 de uitgever van de *Gazette van Gend*. Het zinsverband bij De Vigne laat er anderszins geen twijfel over bestaan dat hij de dichter Pieter Jan Robyn *niét* rekent bij de opstellers van *Den Demokraet*: '... en tevens toont dat Robyn te Gent, met Stéven en Van der Schueren, opstellers van den Demokrat (sic), ieverig werkzaam was...' — J.O. de Vigne, *De Zuidnederlandsche Schrijvers van het tijdstip der Fransche overheersching*, Antwerpen, 1873, 9. Van het genoemde duo werd na verkeerde lezing een trio gemaakt: 'Volgens De Vigne waren Robyn, Van der Schueren en de ex-recollect Stéven er in 1795 de opstellers van'. — E. de Bock, *Verkenningen in de Achttiende Eeuw*, Antwerpen, 1963, voetnoot 27.
- (4) Over Broeckeaert en zijn publikaties, zie vooral De Bock, 57-93, en J. Smeyers in: *Geschiedenis van de Letterkunde der Nederlanden*, VI, 1975, 539-548.
- (5) Het druksel diende zichzelf nadrukkelijk *niet* als een prospectus aan. Zie het slot van de tweespraak Regt—Hert en (Jan) Overleg.
- (6) De Sysse-panne is bewaard in de Universiteitsbibliotheek van Gent, G 3683.
- (7) Gravijs, gravejas: een kaartspel. De uitdrukking 't is een panne' kan zowel betekenen 'het is moeilijk' als 'het is goed uitgevallen'. Panne is ook synoniem voor: leugen, lol, flauwiteit, gezever, schimp, spot. — L. Lievevrouw—Coopman, *Gents Woordenboek*, II, 1951, p. 1037.
- (8) De Bock, 59. Zie ook Lievevrouw—Coopman, II, 1269 (sijssse).
- (9) *De Sysse-panne*, nr 10, 22 november 1795.
- (10) A. Jacob in: *Borgers in den estaminé*, Antwerpen, 1922, 181-183.
- (11) '... maer nu hoe grover scheldwoord hoe fynder geest, al of het verstand in verwyrtzels bestont, en al of men een vette Kanunning zyn sysse niet en zoude konnen geven, zonder te zeggen ziet dien dikken Paepen balg'. — *De Sysse-panne*, nr. 1, 31 oktober 1795.
- (12) Stéven drukte in eerste instantie de republikeinsgezinde teksten van Troisoeufs, maar bracht dan, om aan de vraag van de lezers te voldoen, ook een editie van het in zijn ogen reaktionnaire proza van Cousin Pierre dat Troisoeufs aan het

- schrijven had gezet. — Zie : F. van der Haeghen, *Bibliographie Gantoise*, IV, 368; J. Nève, *Gand sous la domination française, 1792-1814*, Gent, 1927, 282.
- (13) Lievevrouw-Coopman, I, 566, citeert onze Samenspraek (hoewel hij ze niet vermeldt in zijn bibliografie) en geeft als uitleg dat ijzer hier betekent 'hetzelfde, het een is niet beter dan het andere'. Deze uitleg overtuigt ons niet. Er kan misschien gezocht worden in de richting van 'beslag (overbodige opschik) maken', met 'ijzer' in de betekenis van 'beslagband' (ijzeren band, cfr. Lievevrouw-Coopman, I, 163).
- (14) Over Robyn en Antheunis, zie Smeyers, 391-392 en 548-552.
- (15) Keyzers : aanhanger van keizer Jozef II tijdens de omwenteling van 1789-1790.
- (16) Staets : aanhanger van de opstand tegen Jozef II; statist.
- (17) Hendrik van der Noot, Brussel 1731 — Strombeek 1827, leider van de konseratieve oppositie (Statisten), tegenstander van de door Vonck aangevoerde Demokraten.
- (18) Jan Andries van der Meersch, Menen 1734 — Dadizele 1792, aanvoerder van het opstandelingenleger. Werd als aanhanger van Vonck door de Statisten afgezet en opgesloten.
- (19) Derde Staet : derde stand, burgerij. Hier : de partij van Vonck.
- (20) *De sysse-panne*, nr 31-32, 30 januari 1796.
- (21) Een veronderstelling van De Bock, voetnoot 27.
- (22) Jacob Campo Weyerman, Breda 1677 — 's Gravenhage 1747, schrijver, schilder, graveur. Schreef talrijke pamfletten en twaalf weekbladen. — Hermine J. Vieu-Kuik in : *Geschiedenis van de Letterkunde der Nederlanden*, VI, 1975, 167-173.
- (23) *De Sysse-panne*, nr 8, woensdag 18 november 1795. (Merk op : de nrs 5, 6 en 7 zijn alledrie op zondag 15 november gedateerd).
- (24) Van nr 9 tot nr 12 (tot einde-november). De Bock lijkt enkel deze latere faze van het dispuut met *Den Demokraet* te hebben gekend. Hij beweert : 'Niet onwelwillend spreekt ze (de Sysse-panne) over den Demokraet, althans over 'de twee leste Blaedjens, die daer of daer ontrent goed zyn'. — De Bock, 60.
- (25) Vermeldingen van Vander Schueren (altijd m.b.t. de Gazette van Gend) in *De Sysse-panne* 1 (31 okt. 1795), 2 (4 november), 7 (15 november). Altijd zeer terloops. Merk op dat De Vigne (zie voetnoot 3) per vergissing Vander Schueren als redakteur van Den Demokraet beschouwde.
-